

la ar-
pe

Anul III, No. 7-8

Constanța, Septembrie—Octombrie 1939

GANDURI DE LA MARE

Revistă Culturală Regională

Condusă de Titus Cergău



Redacția și Administrația: str. I Lăhovari 105, Constanța
Abonamentul 100 lei. Pentru instituții 200 lei

Domniei-Sale

D-lui _____ str. _____

Com. _____

Jud. Constanța



Cuprinsul.

- 1) *Perspective pentru viitor*, C. Brătescu
- 2) *Hinog (însemnare)*, D. Stoicescu
- 3) *Plecăm din lume împreună*, Mihail I. Pricopie
- 4) *Despre Lipovenii din Dobrogea*, Prof. Vasile A. Cocoș
- 5) *Un cuvânt, ce face istorie*, Prof. Gr. Someșan
- 6) *Noapți pe Gazi-Baba*, Aurel Dumitrescu
- 7) *Intuneric și lumină*, I. D. Frasin
- 8) *Florian: Pictorul Mării*, T. C.
- 9) *Româno-bulgarii din Chiuciuc-Cainargi*, Titus Cergău
- 10) *Valurile Mării*, Gheorghe Bobei

Rog insistent pe toți d-nii cetitori și abonați ai revistei noastre să ne trimită abonamentul odată cu primirea revistei, intrucât sacrificiul făcut de noi nu merită indiferență din partea bunurilor dobrogeni...

Cereți numere vechi la redacție

Institutul de Arte Grafice „ALBANIA” — Constanța



Perspective pentru viitor.

de C. BRĂTESCU
Profesor Universitar

Care sunt perspectivele etnografice ale Cadrilaterului pentru viitor?

În anul 1938, când se serbează un sfert de secol dela alipirea acestui teritoriu la România, și în starea de spirit actuală, o asemenea întrebare ni se pare foarte legitimă.

Noi pornim de la următoarele axiome:

Nici un neam nu poate avea drepturi mai mari de stăpânire asupra Cadrilaterului decât neamul românesc;

România nu are nici un centimetru pătrat de înstrăinat din teritoriul său; ba poate că mai are de primit, deoarece aria expansiunii sale naționale depășește granițele actuale.

România trebuie să creeze în Cadrilater o țară pur românească; ea nu-și poate clădi aci viitorul său pe temelia unor elemente alogene.

Pentru aceea, două acțiuni se impun activității noastre cu toată energia comandată de viziunea clară a viitorului:

1. *Înlocuirea, pas cu pas, a emigranților musulmani cu un număr cel puțin egal de coloniști români. Aceasta ne-ar ridica procentul de la 29 %, cât este astăzi, la minimum 55%. Am realiza, astfel, în cel mai scurt timp, o majoritate absolută în acest colț de țară, în care, ca un simbol, se află îngropată inima Reginei noastre Maria.*

2. *Pentru desăvârșirea operei începute, va fi necesar a se proceda la schimbul de populații.*

Pornim și aci dela un desiderat: voim să trăim în cele mai bune raporturi de prietenie cu vecinii noștri dela miazăzi. Însă, după cum vecinii noștri,

prin felul cum înțeleg a trata pe conașionalii noștri din țara lor, mărturisesc categoric că nu le trebuie Români, tot asemenea și noi putem declara categoric că nu ne trebuie Bulgari. Căți Bulgari avem noi în Cadrilater, aceasta o știm cu toții; căți Romani trăesc însă în Regalul Bulgariei, aceasta o știu prea puțini dintre Români și poate că cifra adevărată ne va fi peste puțină a o cunoaște. În anul 1911, geograful Ișirkoff număra în districtul Vidinului, în lungul Dunărei, și departe, în interior, până în districtul Kula, 75.773 Români, sau 88.109 persoane cu limba maternă românească. Astăzi ei trebuie să treacă de sută de mii¹⁾). Foarte mulți dintre dânșii s'au desnaționalizat din vremurile vechi până astăzi, contribuind la alcătuirea somatică a poporului bulgar. Tot Ișirkoff afirmă că «în evul mediu se aflau în Bulgaria încă mulți Traci romanizați — Valahi — după cum se poate vedea din numeroasa nomenclatură valahă și din importanta participare a Vlahilor la războaiele de eliberare ale lui Petru și Asan²⁾».

Prin urmare, schimb de populație.

Nu suntem originali în afirmarea acestei soluții. Într'un moment de mare cumințenie politică ne-au propus-o înșiși Bulgarii. Nu știm și nu înțelegem pentru ce această propunere inteligentă a fost respinsă. Socotim însă că, în interesul fortificării neamului și statului românesc și al buneii vecinătăți ce trebuie să domnească între noi și vecinii de la sud, — pentru pacea și armonia europeană, — propunerea trebuie reluată; însă primul pas, de data aceasta, se cade să-l facă Statul român.

1) Statistica din 1926, publicată de Hans Peter Kosack în Zeitschrift der Gesellsch. f. Erdk. zu Berlin, 1937, p. 359, dă totuși 69.080 Români, la cari adaugă 1551 Aromâni, în total 1,29% din populația Bulgariei. În Vidin și jud. Vidin se dau 32.031 Români: în Kula 5648; în jud. Lom 4385; în Orechovo 10575; în jud. Nicopol 12925; în Șiștov 1394; în Sofia 216; în Dupnița 114; în Ferdinand 19; restul de 1663 sunt risipiți în grupe mai mici în toată Bulgaria. În cele două hărți dela pag. 365 se arată procesul de asimilare a clementului românesc de către Bulgari, încă un motiv pentru a salva dela înec această ramură prețioasă de Români. În harta (a) se arată, după metoda punctului (100 loc. un punct), 7300 Români în Cadrilater, la 1905. În harta (b), tot malul Dunărei, dela Timoc până la E. de Șiștov e ocupat mai ales de Români.

2) A. Ișirkoff, op. cit. p. 117 și 122.



HINOĞ.

— Insemnare —

Dacă vrei vînat de baltă, duceți-vă la Hinog! Ne a spus un cunoscător din Cernavada. Ca s'ajungeți, suiți într'o barcă și luați-o 'n sus pe sub pod. Da, s'aveți și cartușe pentru lupi, că pot să se ivească din desișuri. Chiar merge vorba că în Hinog fată lupoaicele!

Nu eram atât de amatori de vînat, cît de rătăcit pe locuri noi, de scotocit în sinul naturei și de cules noi senzații.

Am plecat cu barca, am făcut ocolul ostrovului Hinog, frumos ca un buchet de verdeață, atrași mai cu seamă de luncușul de apă al Dunării... Am văzut păsări de tot felul, dar n'am tras un foc. Ni se părea că ar fi păcat să turburăm armonia firească.

Barcagiul ne-a spus că Hinogul nu e numai ostrovul, ci și dealul din față de pe țărmul drept al Dunărei, ba și valea de la răsărit de deal și chiar și locul pe care este clădită uzina de pomparea apei din Dunăre pentru conducta Cernavodă-Constanța.

Axiopolis! Axiopolis! Exclamă prietenul meu recunoscînd locul. Și mi-a spus că, pe cînd era student, a fost pe-acolo cu Tocilescu. Ce de amintiri din tinerețe!

— Hai, zic, să tragem la mal, ne suim pe deal, vedem toată balta și-ți aduci aminte și de Tocilescu, colegii, colegile de-atunci!

Am renunțat dar la vînatul de baltă și ne-am apropiat de malul drept. Un loc minunat pentru un port, adăpostit mult malt mai bine ca Cernavoda, de și un adăpost mai mic. Ne-am suit pe deal și am lăsat ochii să privească și limbile să se deslege în felurite presupuneri asupra vieții din vechime.

Axiopol și Hinog,—numele acestea să aibă vr'o legătură?

Sus am văzut cîteva pietre cioplite, formînd unele un zid, altele răsturnate.

Cărțile și săpăturile spun că acolo a fost cetate elenă, apoi romană, apoi cetatea a avut mai încoace și un episcopat. Se amintește de Episcopul Cyril, ajuns martir și sărbătorit pe vechile calendare la 9 Maiu! Deci localitate importantă pentru începuturile creștinismului pe Dunăre.

— Am mai auzit un nume aproape la fel, al unei localități,—o comună în Mehedinți, pe Dunăre, mai jos de Turnul-Severin: *Hinova!*

— Asta dovedește unitate de toponimie. Zise prietenul

— Dar și de destinație a localității. Nu ți se pare că Hinova și Hinog înseamnă același lucru: chinovie, adică o localitate pe care a fost mănăstire, locaș destinat cultului, închinării creștinești! La Axiopolis, adică la Hinog, a fost episcopie, iar Hinova trebuie să fi avut și ea raporturi cu mănăstirea,— știu din hrisoavele Tismanei și Vodiței, că domnii vechi le-au dat moșii, bălți și pescăriș pe Dunăre spre Severin...

— Da, întări prietenul, și cuvintele pot juca rol de monumente istorice, adică de marturi ai faptelor și stărilor de lucruri din trecut!

D. STOICESCU.

Plecăm din lume împreună.

Alexandru Petöfi

*De lume veșnic depărtat,
Vreau viața s'o trăesc cu tine
Intr'un bordei însingurat..
Ce vis frumos, cu zări senine!...*

*Să plec din lumi, ași fi dorit,
Că lumea-i câmp de bătălie!
Și ce ne așteaptă la sfârșit?...
Un ram de laur... Sărăcie!...*

*Un dar prea mic ne este dat
In schimb pe-o groaznică multă trudă,—
Căci laurul n'a vindecat,
Ci doar ascunse rana crudă!*

*Dă mâna ta în mâna mea,
Să mergem noi pe-aceeași cale
In depărtare cât mai grea,
Să nu vedem a luptei jale!*

*Hai să plecăm acum cu zor,
Și'n zare să ne'nghită fumul;—
Iar timpul veșnic trecător,
Să nu ne zăbovească drumul!*

Trad. Mihail I. Pricopie.



Despre Lipovenii din Dobrogea.

— Origina și așezarea lor —

Prof. VASILE A. COCOȘ

Lipovenii, element de infiltrație treptată în Dobrogea, sunt de aceeași origine etnică ca și Rușii, deosebindu-se de aceștia numai prin dogme religioase.

Prigonirea lor în genere în Rusia și emigrarea în grupe, se datoresc cauzelor de ordin religios.

Pentru istoric ca și pentru sociolog, această fugă nu e lipsită de interes. Se constată că mișcările de mase cu toate consecințele lor, pot proveni și din cauze de ordin religios, verificându-se cu acest prilej legile care guvernează migrațiile.

Din lipsă de cultură, care a caracterizat Rusia în perioada creștinării și după creștinare, cărțile bisericesti și-au pierdut valoarea dogmatică prin grosolane completări și traduceri greșite.

Această stare de lucruri a durat până la începutul jumătății a doua a secolului al 17-lea, când, cu ocazia unor vizite dogmatice a înalților prelați din lumea ortodoxă la Moscova, s'a constatat mulțimea ereziilor introduse în biserica moscovită.

Sezizați de aceste erezi, călugării dela Sfântul Munte Athos au aruncat anathema asupra bisericii moscovite. Patriarhul Moscovei, Nicon și țarul Nicolae Mihailovici Romanov, înfricoșați de anathema, au convocat două sinoade în anii 1644 și 1645, care au stabilit adevărurile dogmatice.

Noile corectări dogmatice nu au fost primite de toți credincioșii, căci unii dintre episcopi, cum a fost Pavel de Calomensky, au început să se agite transformând noua reformă într'o adevărată răscoală, numită în rusește — Raskol —.

Capii răscoleșilor — Raskolnicii — s'au numit Staro-obreadți, adică «de veche rândueală».

Această răscoală, pe lângă caracterul religios pe care îl avea, mai avea și unul politic, răsculându-se și împotriva țarului și a curții lui, care impunea noile reforme.

Începând să se agite toată lumea pravoslavă, patriarhul Nișon, a prigunit cu furie pe Raskolnici, uctgându-i și arzându-i fără cruțare. Ingrozii de prigoana deslănțuită, aceștia au început să fugă înspre granițele imperiului, emigrând chiar și în țările învecinate. Fiind lipsiți de o unitate dogmatică și fiind conduși de profani, Raskolnicii s'au împărțit în mai multe secte dintre care două merită o atenție mai mare: Popovscina și Bezpopovscina.

În România, cei mai mulți Raskolnici aparțin sectei Popovscina, cunoscuți sub numele de «popiști» pentru că au preoți, iar adepții sectei Bezpopovscina sunt mai puțini și pentru că nu au preoți sunt numiți «nepopiști» sau «Birabulnici».

Numele de Lipoveni, ca-l poartă toți Raskolnicii, vine de la un conducător al sectei Bezpopovscina, Filip, al cărui adepți se numeau «filipoviști» cari fugind în Austria, au fost numiți Lipoveni, nume ce s'a generalizat mai târziu pentru toți Raskolnicii.

Urmașii țarului Alexe Mihailovici, Teodor Alexievici și Petru cel Mare au pornit o prigoană contra Raskolnicilor ale căror cruzimi, se asemănau foarte mult cu cele deslănțuite de împăratul Neron împotriva primilor creștini.

Ingrozii de cruzimile țarilor, Raskolnicii au început să ia drumul pribegiei în afara granițelor imperiului, unde nu mai puteau fi urmăriți de furia persecuțiilor religioase.

O parte din ei, s'au așezat în sudul Basarabiei, de unde au trecut în Dobrogea, care pe atunci făcea parte din imperiul otoman.

Primele emigrări s'au făcut individual în prima jumătate a secolului 18-lea, peste care au venit și emigrările în masă. Emigranții, reușind să se împrăștie în tot imperiul, au format și câteva centre lipovenești în nordul Dobrogei și în alte provincii îndepărtate ale imperiului, unde stăpânirea otomană le da voie.

Fiind pescari de meserie, căci emigrău din părțile Donului și ale Niprului, o parte din ei s'au așezat în

Deltă și în lungul Dunării, iar alții s'au întins pe tot țărmul mării Negre și Marmara până la golful Henos trecând chiar și pe țărmul asiatic până în dreptul peninsulei Kizicului.

Cea mai puternică emigrare în masă în Dobrogea a fost a Cazacilor dela gurile Donului conduși de hatmanul Necrassov, la care s'au alipit și Cazacii dela gurile Volgii. Numărul acestor emigranți, se ridică după anumite informații, demne de crezare, la circa 20000 suflete.

Peste aceștia a urmat în 1775 o altă emigrare puternică de 8000 de Cazaci dela gurile Niprului a căror „Zaporojska sciz¹⁾” fusese desființată de Caterina cea Mare.

În 9 Decembrie 1783, împăratul Iosif al II dând un decret Lipovenilor din Austro-Ungaria, prin care le permitea așezarea și practicarea liberă a cultului, o parte din emigranții din Dobrogea, au plecat în Bucovina și s'au așezat la Fântâna Albă, unde au format un puternic centru religios.

Doi ani mai târziu, adică în 1785, Cazacii veniți dela gurile Niprului, neînțelegându-se cu ceilalți emigranți, au plecat în Banat și s'au așezat în părțile mlăștinoase ale Tisei.

Guvernul austriac, care îi chemase de altfel, fiind nemulțumit de ei, i-a alungat silindu-i să se întoarcă din nou în Dobrogea. Ne mai voind să fie la un loc cu ceilalți Cazaci, ei s'au așezat întâi la Sîrment pe malul Dunării, dar fiind prea mulți, au plecat în 1813 în spre Caterleț și Dunăvăț, unde au înființat o nouă „sicie”²⁾ care purta același nume de «Zaporojska sciz», cum purta cea desființată de Caterina cea Mare.

Noua sicie, nu a avut de trăit decât 15 ani, căci în urma războiului din 1828 dintre Ruși și Turci, s'a constatat necredința Lipovenilor față de stăpânirea otomană, prin ajutorul pe care l-au dat Rușilor în ascuns. Turcii, aflând despre această trădare, le-au desființat noua «sicie» și i-au silit să emigreze în alte provincii mai îndepărtate ale imperiului. O parte din ei au plecat în spre Siria și Anatolia, unde au format centre mari lipovenești ca cel dela Mandozu (Bin-evele), iar alții s'au împrăștiați în Balcani și pe țărmul mării de Marmara.

1) numele republicei Cazacilor în rusește.

Cei care au rămas în Dobrogea, se numesc Nicrasovi sau Ignat-Cazacii, numiri păstrate de la diferiții lor conducători. În 1828, conducătorul lor era un oarecare Gonciorov, prieten bun cu Ciathosky conducătorul naționaliștilor Poloni, care se afla și el refugiat în imperiul otoman. Devenind Ciathosky pașă (Sıdyk-paşa), Gonciorov obține cu ajutorul acestuia în 1830 un firman de la Poartă, prin care li se acorda Lîpovenilor dobrogeni, dreptul de a practica în voie cultul fără amestecul nimănui, recunoscându-li-se tot odată și episcopia pe care o înființaseră la Slava (Slavscot) dependente de mitropolia din Fântâna Albă.

În urma acestui succes neașteptat, Gonciorov puse să se copieze firmanul în mai multe exemplare pe care le-a trimis în centrele cele mai mari lîpovenesti (Fântâna Albă, Brăila, I. și ș. a.) pentru a lua la cunoștință toți Lîpovenii și a veni în număr cât mai mare în Dobrogea, să formeze o nouă sîcîe în locul celei desființate. Apelul lui Gonciorov nu a avut succesul dorit, deoarece în acest timp, nu s'au așezat în Dobrogea decât foarte puțini Lîpoveni și câțiva călugări și călugărițe veniți din părțile Brăilei.

Mitropolitul de la Fântâna Albă, Chiril, sesizat și el de firmanul Porții, a ridicat la rangul de „arhiepiscopie” episcopia de la Slava numind pe un călugăr Arcadie «exarc al Nicrasovilor», iar la Tulcea înființează o nouă episcopie, înscăunând ca episcop pe un oarecare «Alîmp».

Această stare de dezvoltare religioasă, a început să preocupe și pe guvernul moscovit, care în 1846 în timpul domniei țarului Nicolae I a trimis pe prințul Nadejdin să cerceteze starea Lîpovenilor din străinătate și mai ales din Dobrogea și să încerce prin promisiuni să-i readucă în Rusia. Din raportul lui Nadejdin, singurul document statistic de valoare pentru anii aceia, reiese că Lîpovenii din Dobrogea erau împărțiți în două clase sociale; Ignat-Cazacii și simplii Rascolnici.

Ignat-Cazacii, formau clasa cea mai numeroasă în numărând 1700 de familii centralizate în nord-estul Jud. Tulcea în trei «slabozii»; Sarichioi (Seriacova), Slava și Jurilovca. Ignat-Cazacii, care primiseră firmanul din 1830, aveau și anumite obligații militare față de Poartă.

Într'o broșură tipărită la Brăila în 1872 de A. Savich,

găsim că în 1853, ei formau o unitate militară de orbită «Corpul de Lîpoveni de la Șumla» care a luat parte în războiul Ruso-Turc.

A doua clasă, era formată din simplii Rascolnici al căror număr nu-l putem cunoaște, deoarece raportul lui Nadejdin nu poartă nimeni de numărul lor. Aceștia erau așezați pe malul Dunării în satele: Tartarița (Durostor), Ghizdărești (Constanța) și Carcaliu (Tulcea). Pe lângă pescuit, ei se mai ocupau și cu negoțul de fructe primind în schimb mălai, de unde le vine și numele de «mălăeri».

În timpul războiului Crimeii, Rușii ocupând centrele lîpovenesti din Dobrogea, au prins pe cei doi erarhi Arcadie și Alîmp și i-au trimis în surghiun la o mănăstire din Rusia, Ingroziți de purtarea Rușilor, Lîpovenii s'au refugiat în bălțile Dunării, unde furta rusească nu-i mai putea ajunge, distrugându-se astfel tot ce reușise să facă cu multă trudă Gonciorov.

Cu toate protestările lui Gonciorov, care cu multă intervenție reuși să obțină o audiență la împăratul Napoleon al III-lea pentru a susține cauza lîpovenescă, nu se mai poate reveni la starea înfloritoare de înaintea anului 1833.

La acest declin se mai adaugă în 1886 și fuga episcopului lîpovenesc Iustin al Tulcei, care dându-și seama de crezitele Rascolnicilor, a fugit la Moscova unde a intrat ca simplu monah într'o mănăstire.

În 11 Iulie 1878, prin tratatul de la Berlin, alipindu-se partea de nord a Dobrogei la România, Lîpovenii dobrogeni, a căror număr era de 4058 suflete, după Calendarul răsăritean (*Imetologhion dis Anatalis*) apărut în Constantinopol în 1884, au trecut cu toată organizația lor bisericească la noi unde îi găsim și astăzi în centrele unde s'au așezat în secolele 18 și 19.

V. COCOS



Un cuvânt, ce face istorie.

E vorba de un instrument muzical de suflat; făcut din lemn, prevăzut cu găuri — ca și fluierul românesc — din care se pot scoate sunetele cu ajutorul unei fluieruști de trestie fixată la gura țevii și care în ungurește se chiamă: *tàrogatò*. De diferite mărimi și de mai multe feluri, acest instrument se întrebuițase încă din vremuri vechi ca semnal de alarmă și alte îndeletniciri de luptă, prin tabere și războaie. Și Ungurii sunt foarte mândri de această sculă muzicală, considerând-o ca ceva specifică maghiară, punând o alături de legendara trompetă a lui „Lebei” în lupta dela Augsburg (955), iar Zriny, eroul dela Szigetvar, — se zice — că în sunetele ei ar fi despresurat cetatea înconjurată de Turci. O fi fost și în acele vremi mai îndepărtate, acest instrument cu utilizare de tabără și luptă; dar adevărata întrebuițare a acestui „tàrogatò” o găsim în timpul războaielor *«pro religione et libertate»*, ale *«Kurucz»*-i-lor (Cruciaților) Unguri, de sub conducerea lui *Emerik Thököly* și mai ales *Francisc Rakoczy II*. În timpul acestor mișcări, cu caracter revoluționar, din prima jumătate a sec. XVII și începutul celui de al XVII — până la 1712, pacea dela Satu-Mare —, instrumentul acesta e oarecum la modă. El scoate, și prin el se cântă acele versuri pline de melancolie și *tărăgănite*, cari exprimaseră o durere și arătau o stare de revoltă, față de Habsburgi, cu cari se războiau, Ungurii. Cu prilejul acestor războaie trebuie căutat înțelesul adevărat al acestui instrument, atât ca origină de cuvânt, cât și a utilizării lui, în acele momente destul de critice pentru națiunea maghiară în luptă pentru „libertate și credință”.

Două tabere, stătură față în față: Ungurii-Kuruczi, calvini și protestanți, iar de altă parte: Habsburgii Nemți, stăpânitori și catolici, cu „*labanții*” lor. Și într-o tabără și’n cealaltă cei mai mulți erau soldați cu plată, lefegii mercenari, de diferite neamuri; dar mai ales se înrolau — sub steagurile acestor „condotieri” — *iobagi* și *foști iobagi* și *haiduci*, cărora le convenea mai bine această situație ostășească, decât veșnica tiranie a grofilor.

Pe lângă Unguri, Ruteni, Sârbi, Ruși, Cehi, Slovaci și alte neamuri, au intrat în această vâltoare războinică și o *mare mulțime de români*, care le-au dat taberelor „*Kurucz*”-ești nu numai sângele vărsat prin diferitele câmpuri de bătăie, ci — deodată cu dâșșii — le-au adus și instrumentul „tă-

ragato” care le sufla aleanul și le cânta durerea, *prelung* și „*tărăgănatu*”, ca o doină românească. Așadară numai acest instrument muzical de „tàrogatò” prin care își suflă și cântă durerea, în vremuri de bejenie și restriște, încă ne indică, fără posibilitate de desmințire, că românii ardeleni au contribuit în mare măsură la o epocă de glorie ungurească, în vremea „*Kurușilor*”. De glorie și prăbușire, căci așa e jocul hazardat al durerii de arme, iar durerea și necazurile predispun pe cei ce le îndură să și le exprime prin versuri și metode *molatice*, *incete* și *plângătoare*, după cum fusese și starea lor sufletească. Adunate, cetele de revoluționari, în jurul unui foc, la margine de codru și în „pusta” fără margini își „doineau” tristețea și și cântau amarul din acel *«buccinator»* (tàrogatò) cu glas domol și *«tărăgănatu»*. Și astfel, tot așa, horindu-se în ritmuri lente și trăgănite în formă de doină, cu timp 3, însuși instrumentul a primit numele pe care Românii noștri îl dăduseră felului ritmic de a și cânta durerile prin tabere streine și în serviciul altor idealuri.

Așa stând lucrurile și deoarece Ungurii în afară de numele instrumentului de *«tàrogatò»*, au alte cuvinte cari să arate o *«prelungire»*, o *«tărăgănare»*, *zăbouiie* sau *incetinelă* a unei acțiuni, în timp și spațiu, deci și al unui vers cântat în *«andantissimo»*, urmează că și numele instrumental e românesc și acei cari li l-au dat, de prima dată au fost *Români*. Iobagi și haiduci amărăți își suflaseră necazul prin acele triste melodii trăgănite, răscolitoare de dureri și „dor de ducă” a atâtor veacuri și în care situație se găsiseră atunci Ungurii rebeli, în luptă cu Imperiului Habsburgi. Aceleași cauze, aceleași efecte! Dacă, pentru Unguri, vremurile *«Kuruczilor»* au fost o stare de opresiune și de apăsare politico-socială și religioasă și aceasta să se resfrângă apoi asupra stării lor sufletești, scoțând, din fluier și cimpoi, versuri pline de melancolie și durere; *situația românilor a fost mereu aceeași*, iar *doina românească* a fost totdeauna balsamul durerilor noastre seculare.

Dacă trompeta (trâmbița) cecece a dat pentru Unguri: *trombița*, derivă din slavonescul: *trobița*, atunci pe acel „tàrogatò” li l-am împrumutat noi, *Români*, cu versu sau „tărăgănatu” ce-l cântaserăm din „*țilinca*” și fluierul sau buciumul nostru. Cu ajutorul aceluia instrument și au alcătuit dâșșii — în acea epocă — un capitol special al muzicii lor populare, cu versificație și ritm aparte și deosebit de romanțele de mai târziu. ori „*csărdăș*” urile săltărețe, și unele și altele cântate pe acelaș calapod și aceeaș melodie.

Cu acel „tàrogatò” și au compus dâșșii „doinele” lor naționale din care apoi, cu vremea, s’au desvolt și cel mai unguresc marș pe care-l cultivă astăzi, „*marșul lui Rakoczi*” (Rakoczi indulo).

Iată cum, horile noastre triste și plângătoare au influențat o întreagă epocă de muzică și literatură populară un-

gurească, pentru care - Ungurii - și până acum în zilele noastre au un cult și admirație deosebită, din punct de vedere național.

Cât privește metazele și eliminările din sunete, precum și alte transformări fonetice și fonologice ca din forma cântecului - cu timpul - să se numească însuși instrumentul, le lăsam în seama specialiștilor; noi căutând să arătăm numai cadrul social, politic și istoric în care s'a putut desvolta acel cântec plângător și tărăgănat, suflat din «*tărăgató*». Etimologia îl găsim în românescul: *a trage, tragere*, din lat. «*trahere*».

Astăzi instrumentul și a pierdut din valoarea de demnitate, ne mai fiind aceea situație de bejenie și zăveră și melodia a amuțit, iar scula duloaselor versuri «*kuruczeșii*» se găsește - astăzi - ca o relicvă a muzicilor etnografice. Toate încercările depuse, în special de muzicanții unguri, nu au reușit decât a o reînvia, așa cum a fost în trecut; substituindu-se astăzi biletul «*Clarinet*», cu vocea răgușită.

Prof. Gr. Someșan.

NOPTI pe GAZI-BABA.

*Rain de sălcii răscoapte în vifor de soare,
Cum în gheențe arșiți de sețe,
Gazi Baba - crepuscul de foc și catran -
Consumându și pe rugul expierii încete
Nostalgile unui serai de răcoare,
Raspiră în edenul nocturn, dobrogean.
Bună mireasmă de stepă și miriște coaptă.
Decor nou de pudră și vls... Eterică șoaptă,
Suplei cadâne, luna poeme-i trimete
Troenind o în chelimuri de albastră ninsoare.
Pentru a o mie și una de nopți evocare
Plopii îi urcă 'n zăpezi, înalți, minarete.
Feerte, fluidic extaz, halucinașit?
Gazi Baba stă de taină cu luna prin spații:
Nopțile i sunt scumpe veghi de Șeherezadă,
Tesute'n vâpate de nuferi, când stele - grămadă,
Conite lângă țarm de neguri, stau chemări
La capăt de vls sau de lunare mări...*

Aurel Dumitrescu

Intuneric și lumină.

*În noaptea vremurilor lumii, domnea întunecimea minții
Și Cain ucidea pe Abel să nceapă firul suferinții;
Iar sângele a curs pârae, din râu s'a prefăcut în fluviu,
Din fluviu s'a făcut o mare și-apoi a devenit deluviu.*

*Era puțin ca unul singur să-și sfatme semenul de-aproape
Și oamenii s'au strâns în triburi prin codri, ori pe lângă ape,
Prin munți stâncoși sau văi ascunse și'n urmă s'au ivit popoare
Ce și-au mărit mereu puterea să calce pe-altele'n picioare.*

*Era ucis și pruncu'n fașă, pierea voinicul și bătrânul,
Invinsul era robul muncii și 'nvingătoru'n veci stăpânul
În fața căruia, - cu spaimă, dar și cu zâmbete silite, -
Dansau, ca într'un vis, fecioare cu sufletele pângărite.*

*Dar toate hoardele acelea, ce ca și fiarele pustii
Duceau în lume duh de spaimă să plângă'n leagăn și copiii,
Aveau cu ele noaptea minții ce nu pricepe marea taină
Că lumea ar putea să 'mbrace o mândră și sublimă haină.*

*Apoi, în mersul omenirii, gândirea-și luă ca rob cuvântul
Să scoată sferile din haos, să răscolească 'ntreg pământul,
Nălțimi de cer și-adânc de suflet, tot ce-i în spirit și'n materii,
Iar depe vâlul neștiinței cădea 'ntunericul pusderii.*

*Întâi a fost doar pumnul în luptă; de-acum începe și gândirea,
Scânțea minții luminate va arde vecinic omenirea:
De-o născoci ceva în bine, tot ea în rău îl va preface
Și-o să dărâme în războaie ce s'a înălțat măteș în pace.*

*Cu-al veacurilor întuneric s'a luat la 'ntrecere lumina
Și ea e mai presus ca pumnul, ca patemile și ca tina
Ce'ntr' una este frământată cu sângele curgând șiroaie,
Căci ea aprinde omenirea făcând să ardă vâlvătae.*

*A fost minune dărâmare la Babilon și la Ninive?
Știința darmă într'o clipă mărește domuri cu ogive
Și-un pumn de pulbere cuprinde în ea atâtea mii de forțe
Ce-aprind orașe și ținuturi de ard asemeni unor torțe.*

*În timp ce flacăra se'ntinde, prohodul morților îl cântă
Un vuet lung și plin de groază al tunului ce se frământă,
Iar de prin fumuri otrăvite cine-ar putea ca să mai scape
Când se dă lupta prin văzduhuri și pe pământ și peste ape?*

*Avem cu noi supreme arme, avem știința și gândirea
Cu cari putem, în nebunie, ca să distrugem omenirea,
Căci ele vor găsi și forța cu o putere—atât de mare
Să svârle biet pământul nostru ca pe-o nimica până'n soare.*

*O, Doamne, mulți Molohi avurăm în noaptea barbariei lumii
Și prea mult sânge semănarăm pe'ntinsul faldurilor humii;
Acum, gândirea 'ntinde'n lume noian de jale și durere,
Căci azi știința e Molohul civilizației ce pierе.*

*Iar dac' ai dat lumina minții prin noi s'avem peirea noastră,
Din nou cu umilită rugă privim spre bolta cea albastră:
Lumina să n'aducă sânge, ci numai mană și cu rouă,
Să răspândească'n omenire pe veți sublimul „pace vouă”,*

I. D. Frasin.

FLORIAN: Pictorul Mării

Am vizitat vara acesta expoziția picturii Florian, unde mi-am dat seama că nimeni mai bine, mai exact și mai obiectiv decât Florian, n'a putut ca să ne înfățișeze tot finutul mării.

Dealtfel e și natural să ne simțim în elementul apelor mării, pentru că maestrul a început cu capul Ecrene, care înaintea majestuos ca o linie de hotar în mare, continuă cu Balcicul în cea mai autentică lumină argintie caracteristică Coastei de argint, apoi Capul Caliacra își exprimă misticul legendelor între stâncă și val.

Constanța cu apusuri și răsarituri picturale cu aerul diminețelor poetice.

Toate tablourile lui Florian te fac să vezi în el nu un admirator al Mării, ci un cunoscător al tuturor aspectelor ce îl are elementul dinamic «Marea», care e veșnic în neastâmpăr.

Aici furtunoasă, cu spume aruncate în văzduh, aici liniștită și legănătoare ca niște brațe iubitoare de mamă. Astfel că orice tablou e un aspect diferit al aceluiaș element «Marea» care e totdeauna alta...

Pescarii și lotcile pictate de Florian au proaspătul miros de pește pescuit în faptul dimineții.

Lotcile înfipte în duna de nisip argintiu, le vezi împinse pe voalul de dantelă ale spumelor pe care le împlinesc valurile cu măiestrie.

Florian e atât de marin și atât de autentic dobrogean, încât nu cred să fie iubitor de mare, în acest ținut al mării, care să nu aibă acest amor propriu artistic, de a face un modest sacrificiu spre a avea un tablou de Florian.

Titus Cergău.



Româno-bulgarii din Chiuciuc-Calnargi.

...Iată-ne ajunși cu compania în celebra localitate istorică, Chiuciuc-Calnargi, care astăzi poartă numele de Calnargeaua Mică. Este un sat turcesc ca înfățișare, cu locuitorii bulgari, pe lângă care s'au adus și vre-o sută de coloniști macedoneni.

Chiuciuc-Calnargi înseamnă pe turcește isvor mic și a fost o denumire firească, pentru că satul are o mulțime de izvoare, dintre care cel dinspre sud e foarte bogat în apă, unde turcii au construit o cișmea mare de piatră, în preajma căreia sunt niște blocuri mari de calcar.

Bătrânii satului mi-au spus că pe una din pietrele acestea mai mari, în formă de masă, ar fi fost semnată o înțelegere între Ruși și Turci, și este foarte just că aci la Chiuciuc-Calnargi s'a semnat pacea dela 1774 între Ruși și Turci în urma căreia Marea Neagră devenise un mare lac rusesc. Unii spun că pe piatra aceea care a servit de masă, scrie cu litere latine „Ecatarina”, dar această piatră a fost spartă cu dinamita de bulgari, sub pretext de a face loc de trecere vitelor spre apă la Cișmeaua mare.

Satul este așezat pe o vale și două coaste, iar clădirile sunt așezate dealungul văii mal pușine, iar cele mai multe etajate pe coaste, înprăstiate și fără nici o estetică, astfel că dela prima vedere se cunoaște că sunt așezate pe urmele vechilor locuințe turcești. Și nu este exclus că la baza actualului sat să fi fost urme turcești, pentru că după cele culese de mine dela Stolan Drăgan, despre care se spune că e de neam găgăuș, și dela Ioan Burtuloi, al cărui nume românesc îl sare în ochi, deși el pretinde că e bulgar, doar că avusesse pe bunicu său mocan cu ol multe venit din Ardeal. Dela aceștia, ca și dela Anton Gealașu, alt bătrân de 60 de ani, cu aceeași înfățișare de mocan ca și ceilalți, mai ales ca tipuri, am înțeles că aici fugese și mulți turci printre care și creștinii, dar mai târziu un pașă a mutat pe turci la Zarolc, actualul cătun al Calnargelii, unde mai sunt și azi, iar aici rămăsesse numai bulgari și mocani.

Mai spuneau aceșii bătrâni binevoitori, cu tipuri de mocani șadea, că un oarecare Osman Pașă, pe când erau Cerchezii îndărjii și distrusesse mai multe sate, când să-l distrugă și pe acesta, pașă îl opri, iar pe cel ce nu vrură să se supună i-a pedepsit chiar el, bălându-l într-o cafeana câte unul cu vergeaua; aceasta pentru că satul era foarte bogat și servea

la adăpostul, hrana și adăpatul cailor și trupelor turcești de pe vremea aceea.

Altă amintire a numiilor bătrâni este că la Cainargeaua Mare — un sat vecin — era alt pașă cu care bunicul lui Stamate Iordan de azi, care pe vremea aceea era primar, se judecase cu el, pentrucă vitele pașei stricase grâul creștinilor din Cainarg. Mică și în urmă a trebuit să le plătească stricăciunile făcute.

Și acum față de numele satului curat turcesc, față de cele câteva crâmpes de legende referitoare numai la turci și mai ales față de faptul că chiar acești bătrâni ce și depăneau crâmpes de amintiri în fața mea, aveau nume curat românești, am dedus că sunt români bulgarizați, ba le-am și spus bănuiala mea, la care ei mi au răspuns că unii din străbunii lor au fost mocani veniți cu oile de departe... cum e de exemplu, — dat tot de ei, — Stan Mocanu fost Cioban, iar Gheorghe Mocanu fierarul din sat este fiul lui Dumitru Mocanu, cioban venit din Ardeal cu oi și gospodărit aici în Chiuciuc Cainargi... Și cred că dacă aș fi stat în această localitate mai mult, aș fi găsit și alte dovezi de astfel de Români desnaționalizați în decursul vremurilor, căci este destul de firesc ca din denumirile lor de: Burtuloi, Stan, Drăgan, Mocanu Stan, Dumitru Mocanu, Ion Roiu, Dumitru Militaru și alte multe nume curat românești cât și din configurația fiziologică a feții cu niște tipuri de bărbați frumoși, blonzi, nu mai poate sta nimeni la îndoială, cum că aici sunt veniți strămoșii lor, datorită fenomenului de transhumanța din Ardeal tocmai prin deșirurile Deliormanului.

Probabil că în vremea stăpânirii, turcești mocanii veniți cu oile prin aceste locuri, cei care nu și mai puteau aduce soțiile, sau cei necăsătoriți, se însurau pe aci cu creștine bulgarce, înființând gospodării, înmulțindu-și oile și bulgarizându-se cu timpul, astfel că nu le mai rămânea decât numele și fizionomia transmise urmașilor pe care îi găsim astăzi străini cu totul de noi.

Dacă spun azi unii dintre ei că străbunii lor au fost mocani, apoi o spun aceasta cu o mare mândrie, pentrucă prin cuvântul de „mocani” ei azi înțeleg niște oameni bogăți cu multe oi, o spun cu fala averii, uitând pentru moment numai versiunea insuflată de mediu, căci de câteori i-am întrebat ce sunt, mi-au răspuns că sunt bulgari, dar că ei au fost porecliți cu nume românești de diferiți ciobani ce au trecut prin satul lor.

În fața situației actuale nu știu dacă n-ue cazul ca să se înceapă studii serioase, bazate pe cercetări la fața locului, răscolidu-se pe cât e posibil arborele genealogic ale acestor familii care au fost odată românești și a se lua cuvenitele măsuri de reîntorcere metodică a apelor spre vechea lor matcă... iar cu restul populației să se facă schimb de populație.

VALURILE MĂRII

Avez vous entendu, quand la nuit est sans voiles,
La vaste mer chante son chanson aux étoiles ?
Quelle musique, amis ? Dieu parle en cette voix.

(Iulie Hașdeu, Au bord de la mer)

Vântul mână 'n aer norii, ce'n văzduh se răspândesc.
Singur eu pe malul mării singuratec rătăcesc.
Licăresc în zarea mută ale undelor sclipiri,
Ce-ți revarsă'n suflet dorul de duiioase pribegiri,
Nici-un nour nu se vede; razele nămiezii clare
Pâlpâe de-asupra apei cu-o ușoară scâpărare.
Bărci răslețe, solitare, pe întinsul pânzii-albastre,
Plutesc lenes, cum adesea plutesc gândurile noastre;
Iar departe'n largul mării, ca giganți din alte vremuri,
Când și când apar delfinii, ca din nou s'apună'n neguri.
Aurind cu-a sale raze luciul cel întins al mării,
Soarele ușor scoboară, lăsând vraja inserării
Peste firea 'ntreagă. Cerul pare-o mantie de foc,
Peste dealuri, suiși roșii licăresc din loc în loc.
Soarele deodată dispăre, apunând după chindie
Și se pierde după dealuri, într'o 'nceată măreție.
Se zăresc pale de nouri, iară vântu'n depărtare,
Adiind vine cu mersul vălurelelor pe mare;
Și când vântul se mărește, vălurele devin valuri,
Ce în furia-le oarbă, cu puteri isbesc în maluri.
Glasul tristelor legende din adânc se tânguesc,
Spăimântate chiar de valuri, când în maluri se isbesc.
Din magiile de secol, ce rămân necunoscuți
Muritorilor de astăzi ce vor fi și reci și muși,
Sobri și cu ochi de vultur sau cu zâmbet de fecioare,
Trecând pe sub pala lună sau pe sub bătrânul soare,
Vor veni ca să v'admire frunți boltite de poeți,
Sau veți fi orchestra mută a celebri cântăreți.
Și-atunci geniul va preface strop cu strop în reverii
Și a noastră legănare în divine melodii.
Și vor fi atâția, valuri, ce vor prinde ca din sbor,
Onii tâlcurile lumii, alții dorurile lor.
Ropotul în piatra mută sau în malul de pământ
Tălmăci-va tuturoara lupta lor pân'la mormânt.
Însă dulcea legănare, câte minți n'o legăna,
Când, cântându-vă de doruri, dorul le veți asculta.
Noi în viața-ne fugară, suntem niște bieți drumeți,
Pe când voi, în noaptea vremii, voi aceleași rămâneți,
Voi lăsați pe malul mării, ca prisos, prisosul spumii,
Noi, chiar noi suntem în lume spuma valurilor lumii.

Gheorghe Bobei.